

Seminar kan Bersntoler Kulturinstitut

De relatorn as hom toalganommen en seminar en sònsta

All'Istituto Culturale Mòcheno si è tenuto lo scorso fine settimana un seminario dal titolo "Le minoranze linguistiche nell'Unione Europea: le prospettive di nuovi strumenti di tutela e promozione", nell'ambito del Progetto LIA (Laboratorio di Innovazione istituzionale per l'Autonomia integrale). Il seminario è stato occasione per richiamare l'attenzione sulla situazione attuale dei provvedimenti normativi di tutela delle minoranze dell'intera Unione Europea; per un confronto tra autorevoli personalità dell'ambito universitario e politico sul tema della tutela delle minoranze linguistiche e culturali; e per l'elaborazione di ipotesi d'intervento attraverso il canale delle iniziative di partecipazione democratica diretta alla vita politica, in particolare attraverso l'iniziativa "Minority Safepack".

An bichtegen seminar hòt se gahòltn kan sitz van Bersntoler Kulturinstitut en vourder vraità ont sònsta. En trèff hom toalganommen auskennlait va de bèlt va de kultur ont va de politik, va Balschlònt ont va auslònt. Der titl van seminar ist "Le minoranze linguistiche nell'Unione Europea: le prospettive di nuovi strumenti di tutela e promozione". De riven sai' gaben: denken de gasetzn as stitzn de sprochenminderhaitn; kennen pesser de mittln ver za stitzn de verlongen van sprochen minder kennt en de europeische politik; tsbinnen en de naiòrbetn za trong envire en de Europäische Union (EU) vern guat van sprochen minder kennt; schatzn bos as de EU hòt schoa' gatu' ver de sprochenminderhaitn abia de inger. En gònze vraità ont en sònsta en de vria òlla de relatorn hom gameicht klòffen ont verglaichen se, zòmm pet de bersntoler as hom toalganommen en seminar. De toalnemmer hom gameicht kennen pesser bos as men mias tea' vern guat van gamoa'schòftn abia de inger ont abia za stitzn de temen va de sprochenminderhaitn no en de kompetenzn va de EU. Derzua, gèlts gott en de beirter van viarer van Bersntoler Kulturinstitut Mauro Buffa ont van Leo Toller, s'ist moglech gaben za verstea' pesser bos as ist schoa' kemmen gatu' van inger institut ont de neat van inger gamoa'schòft as sai' nou nèt kemmen gabungen. En de mitt van doin zboa ta ist gaben der projekt Minority Safepack: a vourtschbinn ver za stitzn de rèchtn va de sprochenminderhaitn va de gònze Europa. Pet an milion va unterschiftn va almen sima stòttn va de EU, der projekt Minority Safepack bart gea' derèckt en a kommission va de EU: de sprochenminderhaitn va Europa barn meing hom mosnemmen ont understitzn as barn sa hèlven. S'ist laicht za aronemmen de sai' unterschift: nichts mear as an minut as www.minority-safepack.eu pet an druck en "sign it" ont de aronemm van sai' na datn. Ober de rifzait ver za innschraim se ist der drai van oberel. Der seminar ist kemmen organisart iberhaupt vern projekt Minority Safepack: men mias verstea' biavle de ingern unterschiftn sai' bichte.

Haitzegento s'ist nèt òlbe ganua za gea' en de gamoa'n van sai' na derver: biar sai' toal va de EU ont vil u'stimmen kemmen ausgamòcht ka Bruxelles. Alura men hòt de noat za prauchen internet, za gem òcht en de gònze EU, ont za kennen de sai' na verregln. Zan baispiel de profesoren Soria hòt kein as internet ist voll va saitn as english, ont dòs ist an schon bavai a'ne saitn as òndern sprochen, s'ist abia as de englishe sprochen tant schòffen òlla de òndern sprochen va de gònze bèlt. Der 45% van òlla de saitn van siti va internet ist tschrim as english; der 94% van saitn va internet ist tschrim en lai draizena sprochen. A'ne saitn as de sai' sprochen, s'ist herter ver a sprochenminderhait kemmen derkennt. Derzua, s'ist hòrt za krieg dinstn ont understitzn va de politik. Dòs bavai de verlongen miasn kemmen tschickt laischiar òlbe pet internet.

En de gònze bèlt sai' sa iber 6000 de sprochen klòfft: van doin, biavle sai' sa de sèlln stòrch ganua za bern en de jarder as kemmen? De zaitn sai' a ker gabèckslt ont internet ont naiòrbetn abia Minority Safepack sai' kemmen bichtega mittln ver za tea' s'ist guat van sprochen minder kennt. Der doi seminar ist kemmen organisart prope petn doi rif: stitzn ont versterchern de sprochenminderhaitn.

Nicola Oberosler

MÒCHENO

di Luca Zotti

CIMBRO

A Dolina iz a loch bo da se macht in di earde, gilaich in sèlten bo da da soin kan Hüttn un in Milegruam

La neve e il gelo dei giorni scorsi hanno fatto registrare una temperatura eccezionale nella dolina di Campoluzzo: -39.9°C, vicinissima al record storico di -40.3°C dell'inverno 2009. La particolare forma della cavità carsica dell'Altipiano Cimbri, associata a cielo sereno e aria stagnante sono i fattori che provocano l'instaurarsi di queste condizioni estreme.

Affon kalandàrdjo menglnda no zboa bochan zoa afta rif dar lanngez, ma di sachandar schuaguante auz pa vestar khòn àndarst. Disar iz gest sichar a bintar lann un khalt, asò bi' bar soinda quasi nimmear gest gibànt: tüat seng von snea. 'Z soindara khennt lai a par zentimetre affon tage ma 'z soins quase zboa bochan bo 'z iz schaiüla bettar pitt 'nan tage alumma sunn in tortimitt. Groaze stattn az pi Ròma hãm gimocht gëm zuar in zboa tang schaiüla bettar girift nidar vodar Siberia, bo da hatt giamcht stian gispèrrt in haus ploaz laüt. Ànka di venetzié soin auzdarbekht pitt Platz San Marco gantz baiz, un niamat gidentkhten benn 'z

izta gest khennt vür asò baz Ma 'z iz gest dar vrost bo da hatt gimacht in vort in di lestin zen tage. Vo dar tage in di nacht di temperatur iz givallt nidar vo 12-15 grade alle in an stroach, pitt tèldar von Trentino bo ma hatt gilest aft di termometre ànka -27°C, az pi a Vermiglio. Djornèll un televisiong hãm giredet ànka von ünsarne hoachebene, umbromm in dopo di Vèsandar, zuar Slege un au namp dar Ortigara izta a loch bo da di temperatur iz gant fin a -40 grade untar in zèro. 'Z hoazt Dolina di Campoluzzo un iz namp 'z kirchle von alpin von Monte Lozze; zo rivada mochtma gian au aft

A dolina in Milegruam

Z iz lannar bintar, disar

foto Zotti

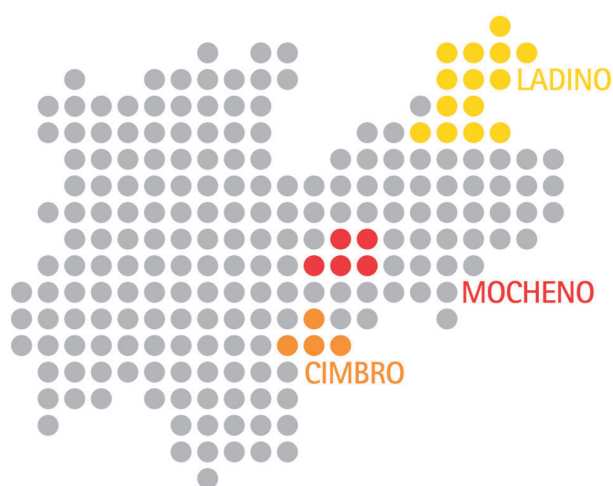
di Marké un vo sèm zuar Larici, pasàrn vür di khesar vo Portule un ànka 'z staigele zo giana afti Ortigara. Sèm namp izta ditz loch bo da von djar 2007 di Arpa von Veneto iz nà zo studjara proprio vor soine temperaturn.

Di -40 grade von lestin bochan, zo khòdaz gantz, soin nèt vor disan plätz eppaz naügez. Az pan bintar 'z soinz defatti ploaze di vert bo da dar termometro geat fin aft -30 grade, un ànka pan summar un pa dar nacht ettlane vert geatz untar zèro. A Dolina iz a loch bo da se macht in di earde, gilaich in sèlten bo da da soin kan Hüttn (loch von Zaing) un in Milegruam. Za tüanze offe alumma un khemmen hërta tiavar umbromm 'z bazzar loafvort in di earde un a segno aft di botta trakh vort in matardjäl bo da da iz untar.

Di Dolina di Campoluzzo iz guat zo vorliara pa dar nacht an grado vor anagladar metro bo ma macht nidarbart zuar in pon von loch, un azta iz bint di temperatur mage bèksln vo 30 grade in a halba ur.

Dise khalte temperaturn bo da hãm sovl gimacht ren vo disan loch khemmen redjistrart umbromm sèm in di earde odar dar snea vorliarn bahemme in kalór un, pittnàndar pitt khummandar ricircolo vo air, djukhan nidar starch in merkurio von termòmetre. Vor ditz vorsteatma umbromm disar fenomeno khinnt vur lai pa dar nacht, benn dar hümbli iz hoatar un benn 'z izta biane odar khummandar bint.

In di àndar tang, odar khemmate auz von loch, di temperaturn soin di glaichegen vo alln in plätz bo da hãm da lestesegge altitudine sèm namp. Vor est di date vo Campoluzzo soin lai eppaz bo da geat à in studjös vo meteo.

MINORANZE
LINGUISTICHE

KULTURINSTITUT LUSÉRN

Via Mazzini / Pründle 5
38040 Luserna / Lusérn (TN)
t. +39 0464 789645 • f. +39 0464 788200
info@kil.lusern.it • www.lusern.it

ISTITUT CULTURAL LADIN MAJON DI FASCEGN

Strada de la Pieif 7 - Sèn Jan/San Giovanni
38039 Vich / Vigo di Fassa (TN)
t. +39 0462 764267 • f. +39 0462 764909
info@istladin.net • www.istladin.net

BERSNTOLER KULTURINSTITUT

Loc. Tollerì 67
38050 Palai en Bersntol / Palù del Fèrsina (TN)
t. +39 0461 550073 • f. +39 0461 540221
kultur@kib.it • www.berstol.it